

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІ МОДЕРНІЗАЦІЇ
ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ
РОБОТИ У СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ

Пангелова Наталія, Рубан Владислав
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

Аннотація

В статье рассматриваются основные тенденции модернизации физкультурно-оздоровительной работы в сельской школе. Обнаружены специфические черты этой работы, а именно: наличие природных факторов оздоровления в сельской среде; регулярность и адекватность физической нагрузки учащихся; интегрированные уроки физической культуры с разновозрастным контингентом учащихся и др. Определены основные структурные компоненты системы физкультурно-оздоровительной деятельности сельской школы, а также – условия ее модернизации. Наиболее перспективным и методологически целесообразным является социально-педагогический подход к построению целостной системы обучения и оздоровления учащихся в сельском социуме, который учитывает факторы окружающей среды (экологические, семейные, образовательные).

Ключевые слова: физкультурно-оздоровительная деятельность, сельская школа, социально-педагогический подход.

Annotation

The article deals with the main trends in the modernization of sports and recreation activities in rural schools. Specific features of this work were detected: the presence of environmental factors in the improvement of the rural environment; regularity and adequacy of physical activity of students; integrated physical education class with various age pupils and others. The main structural components of sports and recreational activities of rural schools and the conditions of its modernization were determined. The most promising and methodologically suitable is socio-pedagogical approach to the construction of an integrated system of education and rehabilitation of students in rural society, which takes into account environmental factors (environmental, family, education).

Key words: sports and recreational activities, rural school, socio-pedagogical approach.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній Україні відбуваються складні політичні і соціально-економічні процеси, які супроводжуються негативними демографічними змінами, погіршенням матеріально-технічного, науково-методичного забезпечення системи фізичного виховання школярів, особливо у сільській місцевості.

Особливої гостроти набуває необхідність оптимізації фізкультурно-оздоровчої роботи у загальноосвітній школі у зв'язку із збільшенням кількості учнів з низьким рівнем фізичного здоров'я [1, 12] та зафіксованими смертельними випадками на уроках фізичної культури [7].

Сучасні соціально-економічні умови життя висувають високі вимоги до рівня фізичного розвитку, функціонального стану організму і фізичної підготовленості дітей. Особливу значущість набувають питання підбору засобів і методів фізичного виховання, які спрямовані на здобуття максимального оздоровчого ефекту під час занять фізичною культурою у молодшому шкільному віці [4, 5, 8].

Пошуку шляхів підвищення ефективності фізичного виховання дітей і підлітків присвячена значна кількість досліджень. Організаційно-педагогічне та методологічне підґрунтя удосконалення системи фізичного виховання

школярів висвітлено у дослідженнях Т.Ю. Круцевич [7], Б.М. Шияна [17]; вдосконаленню програмно-нормативних основ фізичного виховання присвячені дослідження М.М. Булатової, О.Т. Литвіна [3]; обґрунтування змісту програм з фізичної культури у загальноосвітній школі представлено у працях Т.Ю. Круцевич [7], Н.В. Москаленко [8], Т.Т. Ротерс [9].

Розробка і впровадження інновацій у навчальний процес школярів є також одним з актуальних завдань сучасного фізичного виховання [8, 11]. Питання моделювання режимів рухової активності в процесі фізичного виховання розглядалися у працях Н.В. Москаленко [8], І. Когут [6], С.В. Трачук [13], І.В. Хрипко [16].

Проте, інноваційні підходи щодо оптимізації системи фізичного виховання молодших школярів не знайшли застосування в умовах сільської школи. В останні десятиліття застаріле обладнання та спортивний інвентар, зниження якості викладання предмету «Фізична культура», відтік кваліфікованих вчителів фізичної культури в інші сфери, реструктуризація мережі освітніх закладів сільської місцевості зумовили кризові явища у системі фізичного виховання сільської загальноосвітньої школи.

У цьому зв'язку постає необхідність в обґрунтуванні й розробці організаційно-методичних засад підвищення ефективності фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах сільської загальноосвітньої школи. Розв'язання цієї проблеми потребує визначення специфіки фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи. У доступній нам літературі присутні лише фрагментарні дослідження окресленої проблеми [10, 14], що і обумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження – визначити провідні тенденції розвитку фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи.

Методи дослідження – аналіз, узагальнення та систематизація даних літературних джерел і нормативних документів.

Результати дослідження та їх обговорення. Враховуючи різноманітність умов функціонування сільських шкіл України, необхідно виходити з того, що кожна сільська школа створює власну систему фізкультурно-оздоровчої діяльності, яка має загальні (притаманні іншим школам) та специфічні риси.

Нами було проведено дослідження щодо організації фізкультурно-оздоровчої роботи у Ковалинському НВО «Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів – ДНЗ» (с. Ковалин, Переяслав-Хмельницький район, Київської області). Це – типова сільська школа, яка розташована у 15 км від районного центру і близько 70 км від м. Києва. Школа була створена у 1996 році. Її фінансування здійснюється за рахунок державних (45 %) коштів і районних дотацій (55 %). Контингент НВО – 65 учнів І-ІХ класів і 27 дітей дошкільного віку. Навчально-виховну роботу здійснюють 17 педагогів. Організацію і проведення фізкультурно-оздоровчої роботи у всіх класах здійснює вчитель фізичної культури. У школі доволі активно здійснюється спортивно-масова робота. Протягом 2014-2015 навчального року учні школи брали участь у таких заходах: «Олімпійський день» (конкурси та вікторини на олімпійську тематику, легкоатлетичний пробіг); фестиваль шкільного футболу «Футбольні надії Київщини»; районна дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»); районні шкільні змагання з баскетболу, волейболу, настільного тенісу, легкої атлетики, туризму та ін.

Розгляд фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи з позиції системного підходу дозволив виявити специфічні риси цієї роботи: наявність природних

чинників оздоровлення у сільському середовищі; регулярність та адекватність фізичного навантаження учнів; обов'язковість участі у спортивно-масових заходах; інтегровані уроки фізичної культури з різновіковим контингентом учнів; використання спортивно-ігрового методу в процесі занять фізичними вправами.

В умовах сільського соціуму оздоровча спрямованість навчальної та позаурочної фізкультурно-оздоровчої діяльності здійснюється за рахунок:

- максимального проведення занять на відкритому повітрі;
- організації рухового режиму учнів від 6 до 12 годин на тиждень;
- комплексного розвитку фізичних якостей в процесі навчальних і навчально-тренувальних занять;
- широкого застосування вправ, що сприяють вдосконаленню функціонування кардіореспіраторної системи;
- включення в освітній процес методик, спрямованих на тренування терморегуляції організму, його загартування.

Особистий досвід залучення до фізичної активності як культурної цінності учень набуває в процесі уроків, позаурочних занять, а також – участі у різних формах індивідуальної і колективної фізкультурної діяльності. До цієї ж категорії цінностей можна віднести і руховий досвід, який набуває учень в процесі домашньої праці, виконання різноманітних рухових дій під час роботи на городі, в саду, у побуті.

Основними структурними компонентами системи фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи є: навчальна діяльність; шкільна і позашкільна спортивно-масова робота; домашні завдання (самостійні тренування).

Навчальна діяльність включає інтегровані уроки фізичної культури з різновіковим складом учнів

(3 уроки на тиждень), навчальні семінари для учнів, батьків, педагогів. Ці заходи сприятимуть навчанню дітей, батьків і педагогів способам збереження здоров'я, використання цього потенціалу фізичної культури і спорту.

Навчальний предмет «Фізична культура» у структурі шкільних предметів є єдиним, який безпосередньо спрямований на зміцнення здоров'я учнів. На заняттях школярі мають можливість підвищувати рівень фізичної підготовленості, покращувати фізичні кондиції, засвоювати основи спортивної культури, набувати знання, уміння, навички їх застосування для формування здоров'я та активної життєвої позиції.

У якості мети навчання фізичної культури на різних ступенях освіти розглядають [7]:

- у початковій школі – формування фізичної культури особистості за допомогою засвоєння основ фізкультурної діяльності із загальноосвітньою спрямованістю;

- в основній школі – формування фізичної культури особистості за допомогою засвоєння основ фізкультурної діяльності із загально-прикладною й спортивно-рекреаційною спрямованістю;

- у старшій школі – формування фізичної культури особистості юнаків і дівчат за допомогою засвоєння основ фізкультурної діяльності із загальною професійно-прикладною та оздоровчо-корегувальною спрямованістю.

Комплекс фізкультурно-оздоровчих занять має на меті розширення простору рухової активності учнів під час навчання їх у школі. До складу комплексу входять наступні форми: ранкова гімнастика, фізкультхвилинка на уроках, рухливі перерви.

Шкільна і позашкільна спортивно-масова робота має на меті різнобічний розвиток фізичних якостей учнів, підвищення рівня їх рухової активності у процесі позаурочної діяльності. Здійснюється у формі спортивних секцій,

навчально-тренувальних занять, спортивних годин у групі подовженого дня, спортивних свят і змагань.

Домашні завдання (самостійні тренувальні завдання) – одна з форм індивідуальної роботи з учнями, специфічний вид самостійної роботи, яку учні виконують дома на основі завдань у відповідності із станом їх здоров'я, психофізичними особливостями.

Практичний досвід Ковалінського НВО свідчить про те, що система фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи не може залишатися незмінною. Вона безперервно розвивається. Джерелом цього розвитку є протиріччя між умовами життя суспільства, які змінилися; потребами людини і характером тих педагогічних впливів, об'єктом яких вона є.

В процесі змін соціально-економічної і політичної ситуації в Україні змінюються цільові установки системи фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи, її завдання, форми і методи, технології організації спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи.

У наш час спостерігається зниження рівня здоров'я дітей і підлітків. Тому головними завданнями системи шкільного фізичного виховання є оздоровлення учнів. У цьому процесі пріоритетне значення належить руховій активності. Дослідники виділяють два види рухової активності: побутової і спортивної. На думку М.М. Безруких [2], рівень захворюваності, а також фізичного розвитку школяра практично не залежить від рівня побутової рухової активності. Спортивна рухова активність стимулює моторний розвиток школярів і сприяє більш ефективному використанню ними вільного часу. П.І. Храмцов [15] відносить побутову рухову активність до факторів, які сприяють розвитку м'язової сили і витривалості. На нашу думку, побуто-

ва рухова активність сільських школярів сприяє підвищенню їх аеробної витривалості.

Найбільш перспективним і методологічно доцільним ми вважаємо соціально-педагогічний підхід до побудови цілісної системи фізичного виховання та оздоровлення у сільському соціумі. Цей підхід, заснований на положенні про те, що здоров'я людини, розвиток її організму, багато у чому залежить від середовища, в якому вона проживає.

Говорячи про середовище, факторах його впливу на здоров'я людини, слід виходити з того, що рівень фізичного, морального, соціального здоров'я населення детермінується багатьма факторами, включаючи політичну та економічну стабільність, побутові умови, матеріальне забезпечення громадян, якість освіти.

Аналізуючи стан здоров'я дітей, необхідно враховувати умови життєдіяльності людини у конкретному регіональному середовищі. Необхідно вивчати та аналізувати сприятливі й несприятливі природньо-кліматичні, соціальні, економічні фактори, які обумовлюють здоров'я людини.

Сільське соціально-природне середовище з позиції еколого-оздоровчого та психоемоційного комфорту життєзабезпечення людини відрізняється від міського у сенсі збереження та зміцнення здоров'я людини, має низку беззаперечних переваг і суттєвих недоліків.

У числі перших – життя людини у безпосередній близькості до природи; спосіб життя пов'язаний з підвищеною руховою активністю; віддаленість від транспортної завантаженості великого міста, агресивної реклами; більш спокійний темп і ритм життя; широке використання народних традицій оздоровлення, вітамінізація харчування; потенційно ідеальні умови життя для занять фізичною культурою і спортом. Тому гартувальні процедури на

відкритому повітрі, пробіжки у лісі, їзда на велосипеді, спортивна риболовля та ін. – сукупність можливостей сільського середовища сприяє здоровому способу життя сільського населення. Природне середовище дозволяє мешканцям села знімати стреси і нервові перенавантаження.

З іншого боку, сільське середовище має і несприятливі для здоров'я людини фактори. До них відносяться: відсутність оперативної кваліфікованої медичної допомоги у населених пунктах, віддалених від районних центрів; надзвичайна зайнятість батьків по домашньому господарству; асоціальний спосіб життя багатьох сімей, зловживання алкоголем; високий рівень безробіття; незбалансоване харчування; низький рівень організації фізкультурно-оздоровчої роботи з населенням та ін.

Соціально-педагогічний підхід до проблеми оздоровлення дітей і підлітків дозволяє стверджувати: у системі факторів, які впливають на стан їх здоров'я значне місце займає сімейне середовище.

Родинні відносини у значній мірі впливають на фізичний стан дитини. Взаємовідносини між батьками, їхня поведінка, спосіб життя, соціально-побутові умови життя сім'ї, відношення до дитини, розуміння її проблем, характер занять з дитиною – всі ці фактори створюють середовище, яке сприяє або збереженню і зміцненню здоров'я дитини, або його руйнації.

Висновки. Отже, модернізація системи фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи у сучасних умовах потребує врахування наступних положень:

1. Здоров'язбережувальна функція освіти є однією з пріоритетних у модернізації галузі.

2. Оптимальне використання оздоровчого потенціалу фізичної культури і спорту є провідним фактором зміцнення фізичного і психічного здоров'я школярів.

3. Проблема зміцнення

здоров'я дитини повинна бути предметом полідисциплінарних досліджень та узгодженої сумісної діяльності фахівців різних закладів (освітніх, медичних, фізкультурно-спортивних).

4. Важливою умовою ефективності здоров'язбережувальної діяльності соціальних об'єктів села є партнерство освітніх та медичних закладів, сім'ї та школи у зміцненні здоров'я підростаючого покоління засобами фізичної культури і спорту.

5. Інтеграція освітньої та оздоровчої діяльності сільської школи є одним із перспективних шляхів підвищення ефективності фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями.

Література:

1. Апанасенко Г.Л. Санологія (медичні аспекти валеології): підручник для лікарів-слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти / Г.Л. Апанасенко, Л.Л. Попова, А.В. Магльований. – Львів : ПП «Кварт», 2011. – 303 с.
2. Безруких М.М. О мерах по сохранению и укреплению здоровья школьников / М.М. Безруких // Классный руководитель. – 2007. – № 5. – С. 5–18.
3. Булатова М.М. Программы по физическому воспитанию в системе среднего образования и пути их совершенствования / М.М. Булатова, А.Т.Литвин / Фіз. вих. студ. творчих спеціальностей: зб. наук. пр. [ред. С.С. Єрмаков]. – Харків : ХХПУ, 2003. – № 14. – С. 57–70.
4. Волков Л.В. Фізичне виховання школярів у режимі навчального дня: навчальний посібник / Л.В. Волков. – К. : «Освіта України», 2012. – 160 с.
5. Дубогай О.Д. Фізкультура як складова здоров'я та успішного навчання дитини / О.Д. Дубогай. – К. : Вид. дім «Шкільний світ», 2006. – 128 с.
6. Когут І.О. Руховий режим і

фізичний стан дітей 6-7 років, які навчаються у школах різного типу : автореф. дис... канд. наук з фіз. вих. і спорту / О.І.Когут. – К. : «Науковий світ», 2006. – 20 с.

7. Круцевич Т.Ю. Концепція удосконалення програм з фізичної культури у загальноосвітній школі / Т.Ю. Круцевич // Фізичне виховання у сучасній школі. – 2012. – № 2 (78). – С. 8–9.
8. Москаленко Н.В. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів : навч. посіб. / Н.В. Москаленко, О.В. Шиян. – Дніпропетровськ : Інновація, 2011. – 238 с.
9. Ротерс Т.Т. Результати музично-ритмічного розвитку школярів у процесі фізичного виховання / Т.Т. Ротерс // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2006. – № 2. – С. 58–60.
10. Сидорчук Т. Аналіз показників фізичної підготовленості та здоров'я дітей 7 років, які мешкають в різних соціально-економічних умовах / Т. Сидорчук, В. Решетилова, З. Анастасєва, К. Корабльов // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2014. – №2. – С. 151–153.
11. Степанова І.В. Засоби степ-аеробіки в системі урочних занять з фізичної культури дівчат 13-14 років : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 / І.В. Степанова. – Львів, 2007. – 20 с.
12. Томенко О.А. Теоретико-методологічні основи неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 / О. А. Томенко. – К. : Науковий світ, 2012. – 37 с.
13. Трачук С.В. Моделювання режимів рухової активності молодших школярів у процесі фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту :

- спец. 24.00.02 / С. В. Ткачук. – Київ, 2011. – 18 с.
14. Хахуля В. Культура здоров'я школярів 5-6 класів сільської місцевості / В. Хахуля // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2012. – №2. – С. 37–39.
15. Храмцов П.И. Технологии формирования здоровьесберегающей среды в сельской школе / П.И. Храмцов. – М. : Ротапринт ИСПС, 2008. – 147 с.
16. Хрипко І.В. Вплив програм з традиційними та інноваційними засобами фізичного виховання на фізичний стан молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 / І.В. Хрипко. – Київ, 2012. – 21 с.
17. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : підручник / Б.М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – Ч.1. – 271 с.

